

La ceràmica de la Farmàcia del Monestir de Vallbona de les Monges

The pottery of the Pharmacy of the Vallbona de les Monges Monastery

M. Rosa BUHIGAS^{1,2}, Anna M. CAMPRUBÍ³, Josepa QUER^{1,2}, Francesca NIUBÓ^{1,2},
Martí PUJOL^{1,2}, Miquel YLLA-CATALÀ^{1,2}

¹Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya,

²Societat Catalana d'Història de la Farmàcia.

³Monestir de Santa Maria de Vallbona; C.E.: mylla001@cofb.net

Resum - Un dels elements de més interès de la Farmàcia del Monestir de Vallbona de les Monges és sense dubte la seva col·lecció de peces de ceràmica. És un dels molts testimonis que avui podem trobar-hi de la cura amb que les diferents comunitats de l'esmentat monestir han conservat la Farmàcia i també de les diferents èpoques que ha viscut l'apotecaria. Es fa un repàs de la ceràmica actual incloent-hi el noms de les etiquetes dels diferents pots. Un equip de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya ha cuidat la seva instal·lació.

Paraules clau: ceràmica farmacèutica, farmàcia monàstica, Monestir de Vallbona, Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya.

Abstract - One of the most interesting elements of the Pharmacy of the Monastery of Vallbona de les Monges is without a doubt its collection of pottery pieces. It is one of the many testimonies that we can find today of the care with which the different communities of this monastery have preserved the Pharmacy and also of the different times that the pharmacy has lived through. A review of the current pottery is made, including the names on the labels from different jars. A team from the Royal Academy of Pharmacy of Catalonia has taken care of its installation.

Keywords: pharmaceutical pottery, monastic pharmacy, Monastery of Vallbona, Royal Academy of Pharmacy of Catalonia.

Introducció

Des del segle XIII, i com a annex a l'hostatgeria del monestir, el cenobi de Vallbona va tenir una Farmàcia que donava servei a la comunitat monàstica, als hostes de l'hostatgeria, i també als pobles de l'entorn. L'any 1835, amb la desamortització que va afectar als monestirs, va deixar de fer la seva activitat. Els

diferents elements de la Farmàcia han estat guardats amb cura fins el dia d'avui, i la Comunitat monàstica ha decidit la seva exhibició com a part del seu museu. Un conjunt que avui es pot contemplar de manera molt didàctica. Ha participat de manera molt activa en la seva instal·lació un grup de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya.

La collecció

La pisa farmacèutica més representativa està aplegada en un moble nou i omple les seves prestatgeries. Hi trobem els pots blaus anomenats regalats i els de “faixes o cintes” que amb seguretat són els més antics que es conserven. Els primers, que podem datar del segle XV, en especial els que estan ben conservats, tenen detalls que marquen la decoració amb fulles d’acant molt visibles i són un bon exemple d’aquests models. Els de “faixes o cintes” ja més tardans són un bon índex de la varietat de pots que va tenir el monestir seguint els corrents de cada època, havent passat a formar part de la farmàcia a partir del segle XVII. Hi trobem representades escenes de cadera i de marina. També hi trobem un pot d’influèn-

cia aragonesa amb motius vegetals aplanats, cartella en diagonal i sobre ella una àliga bicèfala. Amb tota seguretat ambdós tipus de pots varen ser molt nombrosos a l’apotecaria, però, per la fragilitat de la ceràmica, amb el pas del temps ha reduït el seu nombre a unes poques unitats. Amb tot, aquests models són representatius de la diversitat de ceràmica que ha tingut la farmàcia.

El grup més important que es conserva avui està format per un conjunt de pots de mida més aviat petita amb les seves corresponents cobertes de fusta, que respon al model de pots ramejats d’influència francesa. Hi ha 41 pots de mida més gran, i 10 de petits (Fig. 1). La decoració és amb blau cobalt sobre fons blanc amb un escut central amb el nom del pro-

Figura 1 - Col·lecció de ceràmica farmacèutica del Monestir de Vallbona de les Monges.

ducte (Fig. 2), però sense cap referència al monestir com podem trobar en pots d'altres cenobis. Tenen sanefes amb motius curvilinis prop del coll i a la part inferior, cartel·la formada per volutes i coronada per una petxina. Al coll, més aviat alt hi trobem la decoració estil Bérain típica d'aquests models. És una pisa com a molt antiga del segle XVIII, que segurament va anar substituïnt els models anteriors. Aquests pots podien aplegar: extractes, flors, arrels, llavors, fruits, gomes, ungüents i fins productes químics.

Completen el conjunt exposat dues gerres també d'estil ramejat, riques en decoració, amb escut central i delicats dibuixos decoratius a l'entorn. Finalment, cal també esmentar com a peça singular una petita orseta que destaca per la seva formosor i singularitat: Forma baixa aplanada, cos arrodonit amb vora allisada, peu ben format, decoració en blau de cobalt de mitja peça per avall, alternant línies circulars amples i estretes i en la seva part alta delicats dibuixos (Fig. 3)

Les cartel·les

Les cartel·les que trobem en tots aquests pots de ceràmica són:

• *Cartel·les dels pots de faixes i cintes*

Lapis lipis (*Lapis lipis*) - Pedra de llapis. Sulfat de coure

R. Jalapae (*Radix Jalapae*) - Arrel de jalapa. *Ipomoea purga*

S Milli (*Panicum miliaceum*) - Llavor de mill. *Panicum miliaceum*

• *Cartel·les dels pots ramejats*

Amon. Race. (*Amomum racemosum*) - Cardamon mitjà. *Elettaria cardamomum*

Bac. Junip. (*Baccarum Juniperi*) - Gàlbuls de ginebre. *Juniperus communis*

Calam. Arom. (*Calamus aromaticus*) - Càlam aromàtic. *Acorus calamus*

Figura 2 - Detall dels pots ramejats del Monestir de Vallbona de les Monges.

Figura 3 - Orseta amb decoració blau cobalt del Monestir de Vallbona de les Monges.

Cardmo. M. (*Cardamomum majus*) - Cardamom major. *Amomum maximum*

Carioph. Arom. (*Caryophylli aromatici*)- Clau d'espècia. *Syzygium aromaticum*

C. Cap. Verner. (*Conserva Capillorum veneris*)- Conserva de falzilla. *Adiantum capillus-veneris*

C. Fl. Violar. (*Conserva florum violarum*) - Conserva de flors de viola *Viola sp.*

C. Menth. (*Conserva Menthae*) - Conserva de menta. *Mentha spicata*

Cervum .Castrat. - Cèrvol castrat. *Cervus elaphus*

Corallin. (*Corallinus*) - Coral·lina *Corallina officinalis*

Dactilli. (*Dactili*) - Dàtils. *Phoenix dactylifera*

Exst. Fumar. (*Extractum Fumariae*) - Extracte de fumària. *Fumaria officinalis*

Fruct. Aalkekeng. (*Fructus Alkekengi*) - Fruits d'alquequengui. *Physalis alkekengi*

Galle. Comur

G. Arab. (*Gummi arabicum*) - Goma aràbiga. *Acacia senegal*

G. Juniper. (*Gummi juniperi*) - Goma de ginebre. *Juniperus communis*

Jujubae (*Jujubae*) - Fruit de ginjoler. *Ziziphus jujuba*

Lab. Depur. (*Labdanum*) - Làudan. *Papaver somniferum*

Lam. Scill. Exicat. (*laminae scilla exsiccata*) - Bulbs d'escil·la dessecats i tallats a làmines. (*Urginea maritima*)

Lap. Magnes (*lapis magnes*)- Ferro magnètic

Limat. Mart. (*Limat. Mart*) - Llimalla de ferro

Med. Crur. Bob. (*Medulla Cruris Bovullae*) - Medulla de vaca

Quat. S. Frig. Major. (*Quatuor semina frigida majora*) - Les quatre llavors fredes majors. (*Melonum, Cucurbita, Cumeris, Citrulli*). Llavors de meló, carabassa, cogombre i síndria (*Cucumis melo, Cucurbita pepo, Cucumis sativus* i *Citrullus lanatus*)

R. Angel. (*Radix Angelicae*) - Arrel d'àngelica. *Angelica archangelica*

R. Asar. (*Radix Asari*) - Arrel d'atzarí. *Asarum europaeum*

R. Bistort. (*Radix Bistorta*) - Arrel de bistorta. *Polygonum bistorta*

R. Filipendul. (*Radix Filipendul*) - Arrel de filipèndula. *Filipendula ulmaria*

R. Gentian. (*Radix Gentianae*) - Arrel de genciana. *Gentiana lutea*

Rhad. Elect. (*Electuarium Rhabarbarum*) - Electuari de ruibarbe. *Rheum sp.*

R. Hermodactill. (*Radix Hermodactili*) - Arrel de còlquic. *Colchicum autumnale*

R. Imperat. (*Radix Imperatoriae*) - Arrel d'imperatòria. *Peucedanum ostruthium*

R. Peoniae (*Radix Paeoniae*) - Arrel de peònia. *Paeonia sp.*

R. Sigil. salon. (*Radix Sigillum Salomonis*) - Arrel de segell de Salomó (*Polygonatum odoratum*)

R. Valeria.mai. (*Radix Valeriana major*) - Arrel de valeriana major (*Valeriana officinalis*)

R. Vtriusq. Hel. (*Radix utrisque heleni*) - Arrel d'una o altre ènula (*Inula helenium*)

Sang Drac. (*Sanguis Draconis*) - Sang de dragó (Resina obtinguda de *Daemonorop draco, Draцена draco, Pterocarpus sp.*, entre d'altres)

S. Buniad (*Semen Buniadis*) - Llabor de nap (*Brassica napus*)

S. Caru. (*Semina Carum*) - Llabor de comí de prat (*Carum carvi*)

S. Coriandr. (*Semina Coriandri*) - Llabor de coriandre (*Coriandrum sativum*)

S. Heder. Arb. (*Semina Hedera Arborea*) - Llabor d'heura arbòria (*Hedera helix*)

S. Hyoscia. Alb. (*Semina Hyoscyamus Albus*) - Llabor de jusquià blanc (*Hyoscyamus albus*)

S. Lini. (*Semina Lini*) - Llabor de lli. (*Linum usitatissimum*)

S. Portul. (*Semina Portulaca*) - Llabor de verdolaga (*Portulaca oleracea*)

S. Ruth. (*Semina Ruthae*) - Llabor de ruda (*Ruta graveolens*)

S. Santonic (*Semina Santonici*) - Llabor de santònic (*Artemisia cina*)

S. Spar (*Semina Spartium*) - Labor de ginesta (*Genista sp.*)

Stellaria (*Stellaria*) – Morrons (*Stellaria media*)

Sumac (*Sumach*) – Sumac (*Rhus coriaria*)

Ther. Ex. Citro. - Triaga de llimona

U. C^a Verm (*Unguentum contra Vermes*) - Ungüent contra els cucs

U. Defens de bolo (*Unguentum defensivum*) - Ungüent defensiu

U. Rosat (*unguentum rosarum*) - Ungüent de roses (*Rosa sp.*)

Volitiocolla (???)

• **Cartel·les de les urceòles**

Flor Arantior (*Florum arantior*) - Flor de taronger (*Citrus sp.*)

Fol Salu. (fulles salurètiques (?)). També podria ser Fol Salv. (*folia salviae*) - Fulla de *Salvia officinalis* (?)

Conclusió

Cal considerar la Farmàcia del Monestir de Vallbona de les Monges com un conjunt molt valuós i representatiu d'aquests models d'apotecaria, ja que s'ha mantingut fins al dia d'avui com una de les més completes que podem trobar al país. Com s'ha intentat exposar, la pisa farmacèutica és molt completa i fins indicativa de les circumstàncies que ha patit el cenobi d'una comunitat femenina de les més importants que hi hagut a Catalunya.¹

